

KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET FOLYÓIRATA

2004. MÁJUS

9/3

TARTALOM

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

Beke Pál: **Megoldanivalóink.** Az aprófalvak, kistérségek, kistájak közösségi művelődése 1

KISTÉRSÉG

Kereszti Ferenc: Műhelybeszélgetések a kistérségi közművelődésről 6

Czink Judit: A közművelődés kistérségi gyakorlata Tolna megyében 24

KITEKINTÉS

Dr. Ángyán József – Dr. Ómodi Gábor – Dr. Tanka Endre: A magyar vidék lehetséges jövőképe és fejlesztésének feladatai 27

Népfőiskolai képzési központ a Balaton-parton. Balogh Réka, a Magyar Népfőiskolai Társaság képzési központjáról (Trencsényi Imre) 30

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET KUTATÁSI OSZTÁLYÁNAK EREDMÉNYEIBŐL

Dudás Katalin: Kísérlet a községek 2002. évi kulturális és közművelődési kiadásainak becslésére 33

G. Furulyás Katalin: Résztanulmány „A közművelődést érintő jogszabályok hatásvizsgálata” című kutatáshoz 44

TANULMÁNY

Dr. Koncz Gábor: „...mélységes mély a nemrég...” Vázlat a kultúra fogalmáról 56

ÜZENŐ

Turi Gábor: Ítélet és ízlés. Debrecen kulturális életerének perspektíváiról két tételben 72

ARCKÉPEK

Maróti Gyula (Lukán László) 75

Kiss László (Mátyus Aliz) 76

Hidy Péter – személyi bibliográfia 80

VISEGRÁDI NÉGYEK

Magyar fotósok cseh országos kiállításon és versenyen (Tóth Erzsébet) 82

Ha megindul az adrenalin... Frank Yvette csehországi aranydiplomája fotóiért (Győri Lajos) 82

Dr. Kovács István: A magyar-lengyel kulturális kapcsolatok jelene és jövője 84

Tanulmánykötet Közép-Európa népeiről. Beszélgetés Ábrahám Barna történésszel (Szedes Erika) 85

EURÓPAI UNIÓ

Dr. Kovács István: Az eltrékozolt lehetőségekkel szembesülve – a csatlakozás előestéjén 92

Pondány Szilvia: Kontinensek közötti nemzetközi felnőttképzési együttműködések 95

Zoltai Márta: Az Európai Unió II...97

SZAKMAI BESZÁMOLÓK

Angyal László: Magyar Kulturális Központ Székelyhídon 101

Gábor Klára: Az új ifjúsági törvény vitája 102

Az európai civil társadalmi fejlesztése a közösségfejlesztés eszközeivel c. konferencia és a „Budapesti Nyilatkozat” (Varga Tamás) 103

Az andragógiára építő szakirányok konzorcium-előkészítő megbeszélése (Dr. Kocsis Mihály)...104

A bukaresti testvérintézmény látogatása a Magyar Művelődési Intézetben (Fekete Márta) 105

Kereszti Ferenc: Egyházi közművelődés az Európai Unió tükrében 106

Lukács Márta: A Magyar Művelődési Intézet együttműködési megállapodása a Horvát Kulturális Szabórral 108

SZAKMAI HÍREK

SZERZŐINK 5

A 9/3-as szám MELIÉKLETE a Magyarok, fiatalok, kultúra, egyesületi demokrácia című kétnyelvű kiadvány a magyar-francia együttműködés egyik projektjéről (Fordította: Szöllősi Eszter)

Deák Ferenc – szoborfelirat

SZÍN KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS

9/3 – 2004. május

SZÍN - KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉS. A Magyar Művelődési Intézet folyóirata. Megjelenik kéthavonta.

Szerkesztőbizottság: Elnöke: Beke Pál. Tagjai: Egyed Albert, Kereszti Ferenc,

Komjáti Gabriella, Péterfi Ferenc, Szöllősi Eszter, Tóth Erzsébet, Tóth Zsuzsanna.

Főszerkesztő: MÁTYUS ALIZ.

Kiadja a Magyar Művelődési Intézet. Felelős kiadó: BEKE PÁL.

A szerkesztőség címe: 1011 Budapest, Corvin tér 8. Szerkesztőségi titkár: Szedes Erika.

Postacím: 1251 Budapest, Pf. 101. Tel: 201-5053. Fax: 201-5764.

E-mail: kalmarj@mni.hu, szedere@mni.hu, matyus@centernet.hu

A lapot Szűts Eszter festőművész tervezte.

Készült a Somogy-Print Bt. nyomdatüzemében. 1165 Budapest, Hangulat u. 4.

ISSN 1416-6925

AZ APRÓFALVAK, KISTÉRSÉGEK, KISTÁJAK KÖZÖSSÉGI MŰVELŐDÉSE

-elgondolásaink a regionális eszmecserét követően-

Ki gondolta volna, hogy a 2003 őszén megfogalmazott, e lap decemberi számában a kistelepi- kistérségi/kistáji szakmai fejlesztőmunka megoldandó részleteiről megjelent szövegemből¹ valamiféle valóság lesz? No nem úgy, amiképp azt ott a Lépéscsoporthoz tartozók alcímében összefoglaltam (hiszen ahhoz kormányzati feladatvállalás és hosszú távú, akár ciklusonként is átvélő feladatmegoldás kellene) hanem pusztán az élet szabályozta lehetőségeink szerint. Történt ugyanis, hogy Gergye Rezső vasvári kollégám felvette és tovább fűzte a szót,² egyidejűleg nem álltam ellent főszerkesztőnk kívánalmának, hogy valamiképp reagáljunk arra. Válaszomban³ ígéretet tettem, hogy javaslatának megfelelően megszervezzük a hegyhátú összefogott kistelepi- kistérségi szakmai munka helyzetéről és a megoldandó feladatokról szóló, egyidejűleg elköteleztem magam egy hasonló tárgyú gyűlésre a Dunán inneni térségben is. Amikor aztán minderről a január végi intézeti évértékelő-évrnyitó értekezlet kistérségi/kistáji munkát taglaló szekciójában beszámoltam, az ötlet nagyobbá növekedett; egyre-másra kaptam javaslatokat új helyszínekre, hogy ezzel alaposabb feltáró-munkát és többeket érintő közös gondolkodási lehetőséget teremtsünk.

Mint közismert, így is lett. 8 helyszínen szerveztünk⁴ hasonló struktúrájú 2-2 napos összefogott 2004 március elejétől kezdődően április végéig. A kezdetekről már beszámoltunk⁵, és az első, a valóban Vasváron szervezett összefogotttal ugyancsak.⁶ A többi helyszínről készített emlékeztetőt jelen lapszám közli; remélem, hogy ezek eredetijeit valamennyi azokon megjelent kollega régen megkapta már. Mindez felment az egyes rendezvényekről való beszámolás kötelezettsége alól. Sőt: már közölhetjük az első, e megbeszélések generálta szöveget is;⁷ a többiekét későbbi, esetleg tematikus lapszámunkban olvashatják az érdeklődők.

Bár ezeken az összefogottakon útját álltam az előzmények körülírásának és különösen a kialakult állapotokról szóló panaszoklásnak, most nem állom meg, hogy az alábbiakban ne írjak le a szakma jelenleg lépiült helyzetéhez vezető út állomásait érzékeltetve néhány többszörösen összetett mondatot. Bizonyos, hogy a szerkesztők lehetőséget teremtenek majd a véleményemet árnyaló, vagy annak akár ellentmondó szövegek közlésére. Mindannyiunk érdeke, hogy szak-

mai állapotainkról kibeszélt, majd ennek eredményeképp kölcsönösen elfogadható képiünk legyen, arról nem beszélve, hogy nemcsak szép szavak, óhajtások, víziók, hanem tervek, s azt követően cselekvések, intézkedések is kellenének a helyzet meghaladására és megoldására. Ugyanezt a célt szolgálta, hogy összefogottaink napjaink szakmai helyzetképéről már bőven folyt a szó, és ezt szolgálta az is, hogy szót kerítettünk a jelen stádiumot meghaladó megoldások megfogalmazására.

Ezekből a helyszíneken kevesebbet hallhattunk. Mindazonáltal abban maradtunk, hogy a megbeszélések eredményeképp fogalmazott, konkrét településekre, településrészekre, kistérségekre illetőleg kistájakra vonatkozó, kézzelfogható és költségeiben is végiggondolt projektek összefoglalóit minden gyűlésünk valamennyi résztvevőjének postázzuk (hátha azok olvastán virágozik ki valakiben valamiféle kívánatos tennivaló) és csak azt követően szervezzük meg a cselekvési tervet fogalmazóknak szánt újabb összefogottat, vélhetően június közepe tájt. Azt tehát, ami már a megoldásokat keresi, a tennivalókat határozza meg azokkal és azok által, akik valamiféle, e tárgyba illő helybéli szakmai fejlesztőmunkát határoznak-határoztak el vagy csinálnak-csinálnának.

A jelenlegi hiányok meghaladása

nem képzelhető el pusztán fecsegéssel, és meggyőződésem, hogy pusztán központi intézkedésekkel, bárminek bármivé való átszervezésével avagy rendeleti úton sem. Nem nélkülözhetjük a helyben dolgozó népművelő kollégák, könyvtárosok, tanítók és tanárok, a helybéli értelmes emberek, a civil szervezetek, a polgármesterek és a képviselő-testületek feladatvállalását, mert nem oldhatjuk meg a közösségi művelődés helybéli fejlesztését az ő erre vonatkozó óhajuk és akaratuk nélkül. Arról nem beszélve, hogy a közösségi művelődés széles lehetőségeiből sem választhatja ki a helyben szükséges megszerveznivalót más, csak és csakis ők.

Hogy erre magukban képesek-e, az más kérdés. Ha nem, úgy szakmai eszköztárunk segítségével, esetleg a közösségfejlesztési technikák kellékeit kölcsönözve velük közösen kell feltárni és egyidejűleg aktivizálni erre való szükségleteiket, szándékaikat. Mai körülményeink között, a közösségi művelődésről leszoktatott helyi társadalmakban általában ez a nulladikként besorolható feladat. Lehet, hogy csak az aktivizálást követően fogalmazódhatnak meg az érdekeltekben a közösségi művelődés helyben szükséges tennivalói, és csak azt követően írhatók körül a megvalósításához nélkülözhetetlen körülmények és feltételek. Az is nyilvánvaló, hogy csak mindezek ismeretében, tehát később határozhatók meg a szükséges önkormányzati és állami feladatvállalások, és nyilvánvaló, hogy csak a mintaként próbált kísérleti időszakot követően határozhatók meg az országos elterjesztéshez/megvalósításához szükséges (remélt és feltételezendő) központi támogatási automatizmusok.

Esetükben tehát mélyről, az alapoknál kell kezdenünk a szakmai fejlesztőmunkát.

¹ Beke Pál Kistérség, kistáj, Szín-Közösségi Művelődés, 2003 december, 1-6. old.

² Gergye Rezső Kistérség (kistáj, járás, város és vidéke), Szín-Közösségi Művelődés 2004 január, 3-4. old.

³ Válasz helyett, Szín-Közösségi Művelődés 2004 január, 4. old.

⁴ A regionális eszmecserét 2004. március 2-3-án Vasváron, 8-9-én Mezőkövesden, 23-24-én Derecskén, 25-26-án Tatán, 30-31-én Bonyhádon, április 1-2-án Csengerben, 14-15-én Győrött, 20-21-én Kecskeméten szerveztük meg helyi partnereinkkel együttműködve.

⁵ Andrassy Mária-Mátyus Aliz A kistelepi- kistérségi közművelődési munka megújításáról, Szín-Közösségi Művelődés 2004 március, 28-30. old.

⁶ Kereszti Ferenc Kistérségi közművelődés a Vasi Hegyháton, Szín-Közösségi Művelődés 2004 március, 30-33. old.

⁷ Pósfay Péter A közösségi művelődés lehetőségének és/vagy megfelelő színvonalú működtetésének modellje, Szín-Közösségi Művelődés 2004 március, 33-35. old.

A MAGYAR MŰVELŐDÉSI INTÉZET MŰHELYÉBŐL

Nem csoda, hogy összefüggéseink során csekély mértékű volt a helyszínen elmondható, a már kész cselekvési szándék. Ha mégis akadt, azokat elsősorban a jelen lévő népművelők foglalmazták meg. Néhányukkal meg kellett érteni, hogy jó szándékaik önmagukban nem elegendők. Azokhoz partnereket kell keressenek. Ha lokális környezetben dolgoznak, úgy egyrészt helyből, másrészt a körzetközpontból; ha körzetközponti feladatvállalást foglalmaztak, úgy az általuk célzott perifériákról, kistelepülésekről. Hogy kell-e, hogy igényelt-e az, amit megteremteni megszervezni kívánunk? – mentse Isten minket az olyan jobbító szándéktól, ami nem ágyazódik valós vagy látni való igényekbe! Hiszen emlékszünk valamennyien szakmánk korábbi gyakorlatára éppen úgy, mint a vak asszony és őt az úton átvezetni akaró kiscserkész adomájára.

Kétség sem fér hozzá, hogy a közösségi művelődés mindenütt való lehetőségének és jelenlétének érdekében valamit mindenhol tennünk kell. Az a nagy semmi, ami a közösségi művelődésről szólván sok helyütt érzékelhető, tűrhetetlen állapotot jelez. Hogy a ma érzékelt avagy a mára kialakult hiányról mit és mennyit tehet a népművelési gyakorlat és intézményrendszer negyvenes évek végi totális államosítása; a '70-es, a '80-as évek körzetesítési politikája és gyakorlata, Magyarország sztyeppesítésének szándéka; ettől függetlenül, ám ezzel egy időben a televíziós készülékek és adások tömegesedése; a magától kihűlt vagy éppen direkt kihűtött emberi kapcsolatok, tehát a barátságosság és a szolidaritás hiánya; a helyi társadalmak akaratos vagy éppen automatizmusokon alapuló atomizálása vagy bármi más, azt nem fejtettük meg helyszíneinken. Bár erre néhány bekezdés erejéig még utalok, jobb, ha a feladatot a társadalom- és művelődéskutatókra hagyjuk. Ránk pusztán annyi maradhat, amiben *illetékesek lehetünk* népművelőként, polgármesterként, térségfejlesztőként, könyvtárosként, a helybélielékért elkötelezett, esetleg a helyi társadalom, a helyi társadalmi közélet jobbítására törekvő civilként: *hogy történjen végre valami*. Hogy ahol tehetünk érte, épüljön ki végre (vagy újra) egy árnyalt; a települési struktúrákhoz, a városok perifériáihoz, a tanyabokrokhoz, s különösen az ott élők igényeihez és szükségleteihez igazított közösségi művelődési intézmény- és tevékenységrendszer. Hogy bárhol élvén ne legyünk kiszolgáltatva pusztán és egyedül a globalizált konzerv-kultúrának. Hogy ha akarjuk, úgy más érintettekkel együtt és szakértők segítségével tölthessük el, formálhassuk, vegyük birtokba szabad időnket. És később, ennek mintáján és segítségével talán *sorsunkat* is szabad akaratumk szerint.

Nagyon egyszerű dolgok

azok, amikre gondolok-gondoltunk minderről szólván. Arra például, amit és ahogyan már a '70-es évek végén is megfogalmaztunk; hogy *legyen tető az együttlét fölött*. Az akkori hiányok oldására, s különösen a körzetesítés miatt végképp elfelejteni, felszámolni kívánt falvakba faluházakat, s mert már lehetett, kulturális-művelődési egyesületeket szorgalmaztunk. Az akkorihoz hasonlatos szükségek miatt *ma sem kell újabbat* mondanunk. Mindenütt kell tető a helybélielék együttléte fölül – és nem szükségképpen több tízmillió új épület. Bár jó és szerencsés lenne mindenhol ilyen, de ha nincs miből megépíteni azt, megfelel a célnak egy korábban más célra használt közintézmény, a volt óvoda, iskola, esetleg ezek egy része; a megszüntetett bolt, egy közösségi célra megmentett régi épület, volt magtár, tévész-iroda, a hajdani mozi. Vagy éppen a már esetleg évtizede használaton kívüli művelődési otthon.

Nem gondolom, hogy projekteink programjába vehető az, hogy mindentüvé *főállású népművelő* kerüljön. Nem csak azért, mert nem vagyunk annyian; az eltömegesedett szakmai képzésről pedig senki se gondolja, hogy az iskolapadok mindegyikében potenciális kollegák ülnek! Nem lehet mindenütt főállású népművelő azért sem, mert alig van már a munkahelyhez kapcsolt igényes szolgálati lakás, s ritka helyben vagy a környéken a megfelelő munka az asszonynak, a férjnek. Szinte schol sincs elegendő pénz tisztességes munkabérré, és talán nincs is annyi munka aprófalvaink mindegyikében, amennyi a munkaidőt minden napra kitöltené.

Éppen itt nyeri értelmét, hogy a kistelepülések szakmai hiányát és lehetőségeit kistérségi/kistérségi összefüggésben tárgyaltuk. Megbeszéléseinkben részletesen indokoltam azt a már többször le is írt meggyőződésemet, hogy *míg azokban a helybéli tevékenység-szervezést társadalmiasítottan lehet/kell elképzelniünk, annak néhány településre vonatkozó szakmai segítségét viszont már a települések társulásában fizetett és működtetett szakember kell(ene) végezze*. (Megjegyzem: éppen az ő alkalmazásukat segíthetné az állam bérkiegészítéssel olyanformán, amiképp azt a szerencsésebb sorú országokban teszik. Vagy, mint nálunk a körjegyzők bére feléneke állami átvállalásával, mintegy szorgalmazva a szisztéma terjedését). Egy, a vonatkozó új kormányrendeletben⁸ meghatározott kistérség-központokban pedig, tehát mintegy „mögöttük” fel kell tételeznünk egy-egy szakmai bázist (ha tetszik, megújított-modernizált „járású”) művelődési házat) az adott kistérségben működő szakemberek munkájának, kapcsolatainak háttéréként, egyidejűleg műszaki-technikai támaszpontként, koordinációs- és szervezőközpontként, vagy akár a terepen, a néhány faluért dolgozók közös munkaadójaként.

Mint említettem, egyszerű dolgokról van szó. Ám hogy egy bekezdés erejéig némiképp bonyolítsam ügyünket, megjegyzem, hogy *elképzeltető mindennek teljesen társadalmiasított formája*. Az tehát, hogy a közösségi művelődést szervező helyi egyesületek maguk választják a rajtuk segítő, a nekik és értük dolgozó, a néhány kistelepülés szakmai életét könnyítő-támogató népművelőt (hasonlatosan a református egyházközségek presbitériumának lelkesítő-választó gyakorlatához, vagy a boldogabb sorsú nyugat-európai országok helyi kulturális egyesületeinek *saját népművelőket általuk pályázttató* praxisához). És ha ez így történne, ugyan miért ne ugyanők döntenének a bázisként emlegetett kistérség-központ intézményének szemináriumáról, esetleg működtetőjéről is, *így gyakorolva befolyást annak őket szolgáló munkájára és teljesítményére*? Mindez persze messzire, végül talán a szakma átalakításához/megújulásához vezet; meghaladja a jelen frás keretét, és (egyelőre) nem érinti a regionális eszmecseréinkből következő mintaremtő munkát.⁹ Az azonban nem árt, ha csak a

⁸ 244/2003. (XII. 18.) Korm. rendelet a kistérségek lehatárolásáról, székhelyéről stb.

⁹ Az azonban jelzésértékű, hogy a művelődési otthon-egyesületek, a manapság *civil közösségi házként* emlegetett intézmények aktivistáinak összefüggéseit (lásd erről Beke Pál *Művelődési intézmények közösségi kézzel*, Szín, 2003 szeptember, 1-6. old.; ill. uő. *Civil közösségi ház*, Szín-Közösségi Művelődés, 2004 március, 5. old.) azok érdekképviseletét ellátó országos egyesületének megalakítását előkészítő viták során többször is fölmerült az őket szolgáló országos módszertani központ kívánalma természetesen úgy, hogy annak *vezetését, munkatársait, tevékenységének egészét és részleteit mint az érdekeik képviseletére és szakmai fejlesztésük szolgálatára létrehozandó közös intézményt* elsősorban a leendő országos egyesület alakítaná, választaná és felügyelné.

játék, avagy a későbbre halasztott szakmai megújítás kedvéért belegondolunk: valóban a helyi önkormányzat a legjobb gazda? Valóban a fix idejű népművelői kinevezés a legjobb megoldás? Valóban a jobbára laikus önkormányzati testület a legmegfelelőbb felügyelet? Ha népművelőként hivatásunk a helybéli polgárok kulturális-művelődési szolgálata, szabadidő-szervezése, érdeklődésük, érdekeik kiszolgálása, életvezetésük, holdogulásuk segítése, *nem melléjük kellene rendelődjünk* elsősorban?

Nagyon egyszerű dolgokról van szó tehát, amikor a közösségi művelődés hiányait oldani szeretnénk. Mindenütt kell egy hely. Mindenütt kell egy azt működtető struktúra. Kellenek szervező-bonyolító szakértők, mint említettem, nem szükségképpen mindig és mindenhol, csak ha szükség van rájuk. Ám akkor feltétlen. Kellenek oktatók, előadók, szakmai vezetők. Kell technika, berendezés és felszerelés; az egyszerűbből néhány állandóra, a bonyolultabbak időlegesen a körzet-központból kölcsönözve. Kell fűtés, világítás, tiszteletdíj, útiköltség. És persze mindehhez pénz is kell.

Nem tudom, honnan is tudnánk, hogy mennyi? A regionális eszmecseréinket követően fogalmazandó projektekre éppen azért van szükség, hogy *az idén őszől vagy jövőre kezdődő megvalósításokat követően 2006 elejére meglássuk, melyikre mennyi pénz volt szükséges*. Ha ezekből a projektekből lesz egy vagy két, esetleg három tucatnyi, és mindegyikük máshol, eltérő körülmények között, eltérő tevékenységekkel bonyolódik, könnyű lesz kiszámolnunk, és egy felelős kormányzatnak megmondanunk *a szakma aprófahusiféltéséig/kistérségi/kistérségi pénzigényét*. (Sohasem voltam jó számtanos, mindig csak tévelygek a nagy számok birodalmában. Nem emlékszem arra sem, hogy annak idején, a megboldogult Hazafias Népfront Művelődéspolitikai bizottságában mekkora összeget mondott *a teljes kulturális terület rendszeres anyagi ellátásának kényelmes biztosítására* elnökünk, *Huszár István*. Látna üveges szemünkön a milliárdok súlyát, azonnal értelmezte is a mondott pénz mértékét. S az szerintem nem nagyobb, mint az akkori éves költségvetés *számítási hiba-határa*. Ma sem lehet több.)

Egyszerű dolgokra kell a hely, a struktúra, a segítő, a szakértő, a pénz: például hogy táncolni tanulhasson az, aki akar. Társas- vagy néptáncot, s ez utóbbiban magyart vagy mást, tánc házként többfélét. Csak az alap-lépéseket néhány hónapig, vagy ha valaki úgy akarja, éveken át táncklubban, táncgyűttesben. Ez utóbbiak bizonyára a körzet-központ intézményében szervezhető meg hosszú távon, mint ahogy a mívés kamarakórus, a zenekar, az amatőr színpad is. Ám ettől még énekelni, zenélni, jelenetet játszani, bábozni, fotózni, videózni miért ne lehetne helyben, ha van hol s ha van ki által művelni mindezt? – a felkeltett érdeklődésű tehetségesebbeknek pedig ott kell legyen háttérként a már emlegetett körzet-központi művelődési otthon. S ha, mint szoktam volt mondani, döglenek a tyúkok? Ha furcsa nyavalya támadja a kerti gyümölcsfákat? Ha tájékozódni kell a pályázatokban, a támogatások elnyerésében? Ha idegen nyelvet kellene tudni? Ha el kéne sajátítani a falusi vendéglátás fortélyait? Vagy ha csak úgy összejönnének a szívbeteg, a dohányzásról leszokottak egymást erősíteni; s az öregek, a kertbarátok, a lokálpatrióták, a fiatalok, a sárkányeregetők, a nótakedvelők, a kártyások, a dísznövény-ápolók, a borbarátok vagy az antialkoholisták, a fiatal és idősebb utazók, a hímezők, a csipkeverők és még sokan mások a helybéli óhajok, szándékok, egyéni adottságok és az érdeklődés szerint? Nem

beszélve az ugyancsak fontos egyéni érdekek szolgálatáról, a szükséges ismeret megszerzéséről.

És nemcsak a képzéseket, átképzéseket érthetem-érthetik ez alatt, hanem szövetkezési tudnivalókat is, vagy tájékoztató tanfolyamot a piacképes termelvényekről, avagy egyáltalán a körülöttünk lévő világról. Biztos, hogy néha avagy kellő rendszerességgel elkelne egy-egy szakértő tehát, aki elmond vagy ismerteti valamit és válaszol is minden kérdésre. És bizonyos, hogy néha kellene olyan program is, amivel csak úgy eltelik az idő. Egy-egy előadó, hogy szépeket és bölcsesket mondjon.

És persze néha kellene egy-egy film, egy-két színész, néhány énekes, egy egész zenekar, akik elandalítanak vagy éppen felráznak. Kellenének bálók, születés-és névnap összejövetelek, falunapi rendezvények, hogy ne csak a temetésekben találkozzanak az emberek. És lehet, hogy mindezek mellett még csak úgy beülni is jó valahova; ellenni valakikkel, akik ugyancsak ráérnek. Újságot vagy könyvet olvasni, kézikönyvet lapozni, internetezni. Ki mit szeretne.

Nagyon egyszerű igényekről és lehetőségekről beszélünk tehát.

Valakik nagyon nem akarják

mindezeket, ez elég világosan látszik. Valakiknek az a jó, ha nem találkozunk. Ha nem beszélgetünk. Ha nem tájékozódunk. Ha nem együtt érezzük jól magunkat. Ha nem leszünk okosabbak, felkészültebbek. Ha *magunkban és tájékozatlanul* maradunk.

Ez a 'nem akarás' nem mai találmány. A rendszerváltozás előtt is ebben múlt életünk, s vélhetően az 1948-as hatalomátvétel óta folyamatosan érvényesül ez a láthatatlan, de érzékelhető erő. Ám nem felejtendő, hogy vele egyidejűleg a pártállami struktúrán *belül* is voltak olyanok, akik ellenálltak a közösségi művelődés ellehetetlenítésének. Pártjukon belül, a már emlegetett Népfront bűvőhelyén, tanácselnöki, vebéitkari székben, tanácstagként, tévész-vezetőként, községi párttitkárként az *emberek pártjára* álltak. Megtartották a művelődési otthon, annak hiányában faluházat építettek; fenntartatták az ifjúsági és a nyugdíjas klubokat, a pávaköröket, a táncosokat, a színjátszókat, a helytörténeti munkát és a sok minden mást; a számukra helyet adó intézményeknek pénzt szereztek és hatalmukkal megvédték a mindezeket bonyolító népművelőket. Bizonyosan ennek eredménye, hogy a régmúlt közösségi művelődési gyakorlata átvészelt az azt a fél évszázadot. Nem a pártos és a párton kívüliek között volt tehát a legfontosabb választóvonal, hanem a *szovjet gyarmatosító szándékot a maguk érdekében felvállalók és képviselők, illetőleg a saját (helyi) társadalmukért felelősen gondolkodók* között.

Azt hittem, hogy a rendszerváltozás ez utóbbiakat erősíti. Még azt is hittem, hogy az idegen hatalmat és az érdekét szolgálók, a szakmánkat (is) leegyszerűsítő sematizálók végképp eltűnnek. Csalatkoztam. Szomorúan tapasztalom, hogy ma sincs másképp. Korábban az azóta felszámolt szomszéd birodalom vélt vagy valós kívánalmait és óhajait szolgálták ki, bizonyára sokan önös érdekből. Manapság a *globalizációval* indokolnak a közösségi művelődésre káros folyamatokat és állapotokat, vélhetően most is önös megfontolásból. Azok, akik a (helyi) társadalom fejlesztésének és boldogulásának egyik eszközét a sokszínű (helyi) művelődési lehetőségek megteremtésében és/vagy erősítésében látják, ismét, újra és változatlanul magukban vannak. Ne áltassuk magunkat: egyidejűleg az

előbbiek ellenében.¹⁰

Nem tudom nem ellenséges, egyidejűleg előre megfontolt lépések elemeiként értelmezni a hajdani hazai ezer-színű,¹¹ másfél száz éves népművelés, közművelődés, közösségi művelődés (kinek melyik szinonima tetszik) leépítését, a munkásotthonok, a népkörök, az olvasóköri, az egyesületek, az egyházi és szakszervezeti művelődési mozgalmak, intézmények, szervezetek stb. tevékenységének 1948 körüli felszámolását. Az 1945-48 között mindezt megújítani akaró szabadművelődés megszüntetését. A kultúra teremtése, cselekvő művelése helyett a 'kulturaterjesztés' térhódítását. A kiáltó hiányok szemfényvesztő oldását az alkalmi mozgóellátás megteremtésével. A településfejlesztési koncepcióba burkolt leépítést, a falvak, a városi periferiák nagy részének művi kiüritését, a közösségi művelődési intézmények telephelyesítését vagy bezárását. A nagyvárosok grandiózus intézményeinek építését tucatszámú, a belvárosokban és a periferiákon egyaránt hiányzó klubházak árából.¹² A rendszerváltás óta eltelt idő leépüléseit. Persze, mint minden, az ezt dokumentáló adatok is cáfolhatók akár önmagukkal, hiszen mihez képest sok vagy kevés az 'annyi'? Az időszakra rendezett statisztikák mérlegelése mellett azonban ki-ki gondolja végig saját környékének szakmai állapotát. Ha utazik, keressen művelődési otthont, népművelőt, amatőrt művészeti csoportokat, klubokat. Kívánom, hogy találjon is!

Csak ellenséges lépésként értelmezhetem, hogy szakmai folyóiratunkat tizenégy éve lehetetlen pótolni. Hogy a televíziókban nem esik szó a közösségi művelődés állapotáról, lehetőségeiről, és a mindenféle ellenszél ellenére mégis megszülető csudálatos, bár lokális eredményeiről. Hogy az állami televízió több esztendő megélt szakmai magazinját éppen úgy elfelejtették megújítani, mint a rádió hajdan rendszeres népművelési tárgyú elemző műsorait. Hogy nem lehet semmiféle tömegkommunikációs fórumon kellő rendszerességgel mintákat mutatnunk a közösségi művelődés öntevékeny lehetőségeiből a kedvcsinálás érdekében. Csak ellenséges lépésként értelmezhetem, hogy szakmánkban a közhasznú társaságok megjelenésével műbalhékat folytak (mintha a 'khr' bármire bármiféle alternatívát jelentene, hacsak nem önmagunk kizsákmányolására) és így nem a valós gondok megoldásáról folyt a szó; hogy a népművelők közalkalmazotti státusát felülértékelve azt az éppen betöltött

tölt állás garanciájává szépítették (ma már láthatjuk, hogy a megszüntetett intézményben dolgozók mire mehettek ezzel!) Hogy útját állták az egyesületi intézmények kialakításának, ha másként nem, hát azzal, hogy mindeztidáig nincs állami alap, normatíva, szorzó vagy bármilyen más a társadalmiasított öntevékenység szorgalmazására, fenntartására. Megjegyzem: alapvetően ott, ahol tíz-húsz éve, netán fél évszázada *semmi sincs*.¹³ Hogy bár van vonatkozó ágazati törvény és van fejkvóta, annak méltánytalan összege éppen a gyámolítandó tevékenység neveltségessé tételére elegendő. Hogy az intézménytípusonként szervezett szakmai szervezeteknek alapításuk óta se pénzük se tekintélyük; ennek hiányában nincs ki megvédje a képviselő-testületek eseti ötletrohama szerint összevont és/vagy szétválasztott intézményeket, az emiatt megszüntő tevékenységféléket, a felszámolt népművelőket.

Szakmánk szándékaival ellentétes, hogy nincs a helybeliek szabadidejét programozó alternatívája az országot elborító konzerv-kultúrának. Hogy nincs, mint említettem "tető az együttlét felett", és nincs azt működtető struktúra, szakember, szakértő és mindezt valóságos pénz. A tömegkultúra ijesztő mintája most nyugat felől érkezik. Jól tudjuk azonban, hogy a Lajtán túl a választás lehetősége (még) mindenütt adott: bár ott is belebújhat a tömegkommunikáció bűbájába mindenki, de az általa kívánt aktivitásokba is megmártózik, ha úgy kívánja. A tömegkultúra pusztító fogyasztásával szemben az emberek közötti együttműködésből fakadó *kulturateremtést* francia kollegáink is körömszakadásig védik és szorgalmazzák; tőlük tudom, hogy náluk is honos a szándékaikat keresztetűző, az azt gátló és akadályozó 'másik oldal'. Ellenfelük globalista ruhát hord.

Mint már *mindünk* is az osztályharcos kezesség helyett.

A hajdani évtizedek *cseléd tudatává* nyomorított országlakosát nem sok különbözteti meg a fogyasztók társadalmát kialakító ellenfeleink *konzumi dióta* ideáljától. Az ezzé manipulált, felhasználóvá egyszerűsített ember nyilván még azt sem vette észre, hogy kimentek az oroszok; s ha esetleg mégis, a vállát rándítja rá. Nem tudja, hogy saját kezébe került jövője. Nem tudja, hogy önmagáért önmaga felelős. Elvárja, hogy mint régen, valakik gondolkodjanak és cselekedjenek helyette. Manipulátorai, ameddig érdekeik szerint való, ezt meg is teszik. Nem alakítja, pusztán megtörténik vele a jelen, a jövő. Ha cselédként elég volt ennyi, fogyasztóként is éppen elegendő. Különösen azoknak, akik ezzel nyomorították. Itt van már tehát, amiről *Vitányi Iván* mesélt negyedszázaddal korábban amerikai tanulmányútjáról visszatérően; a tőle akkor riasztóként hallott *bevásárlóközpont-kultúra* megérkezett.

Tudjuk, mi ellenében a tennivaló, csak nem kerül rá fedezet. Nem mintha nem kerülhetne. Csak éppen más döntések születnek folyamatosan. Nem véletlen, sőt, nyilvánvaló, hogy miért; hogy *ne történjen ellenében* semmi. Ma éppen úgy, mint tavaly vagy tavalyelőtt, avagy akár több évtizede.

Mindezekre próbálunk reagálni regionális megbeszéléseink eredményeképp.

Cselekvési terveket várunk

tehát mindazokban a témákban, amelyekből helyi szakmai megoldás terem néhány, ma hiány sújtotta településen, település-

¹⁰ Jelen lapszámunkban közöljük Dr. Ángyán József, Dr. Ónodi Gábor, Dr. Tanka Endre *A magyar vidék lehetséges jövőképe és fejlesztésének feladatai* című cikkét az agrár- és vidékfejlesztés mai állapotáról. Bár szövegüket abból a célból közöljük, hogy a megállapításaikon alapuló (helyi) népművelői tennivalókat szorgalmazzuk, az agráriumban feszülő ellentétek jelesül rokoníthatók az általam felvetettekkel.

¹¹ Lásd erről például a Művelődéskutató Intézet 1988-ban három kötetben közreadott *A magyarországi egyesületek című tára a reformkortól 1945-ig* c. művét mindösszesen 2.801 oldalon; a manapság elképzelhetetlen mennyiségű, jobbára kulturális öntevékenység ma még összeszámolatlan művelődési alkalmat, intézményt, tevékenységformát működtetett. Talán nem véletlen, hogy szakmánk, a népművelés (közművelődés/közösségi művelődés) történetének hazai, a fordulat évét megelőző időszakát elnagyoltan, csak a 'művelődéstörténetbe' építetten tanították, s mind a mai napig várta magára e majd' másfél évszázad szakmai állapotának, történéseinek és fejlődésének alapos és országos feltárása.

¹² Alapos elemzést készített erről az időszakról Kovalcsik József *A közművelődéstől a szabadművelődésig* címmel a Kultúra és Közösség 1989/5-ös számában; újból közreadta Beke Pál *Utószavak* c. szövegében, Szín 2003. február, 1-11. old.

¹³ Kivéve például a helyi igény, érdek és szükség eredményeként megalkult, és sok helyütt évek óta, néhány esetben évtizede működő *civil közösségi házakat*, amelyekről már szó esett másik lábjegyzetben; lásd az ott közöltékhez még Beke Pál *Francia minta hazai formában (a művelődési otthon-egyesületekről)* Szín, 2003. június, 1-5. old.

részen. Olyan cselekvési terveket várunk, amelyek a közösségi művelődés helyben igényelt tevékenységformáit valósítják meg, vagy olyanokat, amelyek révén helyben kitudható, hogy mire lenne szükség, hogy aztán az meg is szerveződjék. Mint említettem, június közepén mindazokkal, akik ilyenek írására és különösen annak helyi/kistáji megvalósítására vállalkoznak, találkozunk. Megpróbálunk közösen *összehangolt országos programot gyártani* egyedi szándékaikból; olyat, aminek megvalósítását támogatathatják a helyi kultúrával, a helybéli közösségi művelődés lehetőségeivel egyetértő, azt a jövő zálogának tartó erők. Mert persze ilyenek is vannak itthon vagy külföldön. Mindezt, mint már ugyancsak említettem, a minták teremtésén túl azért, hogy *a lokális (az aprófalusi, a városi perifériákat érintő) vagy a kistérségek, kistáják közösségi művelődését megújítani célzó programok egymásfél esztendő, próbaként végzett működése után* kiszámolható legyen az országos megvalósítás ára, költsége, feltételrendszere.

Hasonló képzettségűek és rokon képességűek lévén ott, ahol jól működő intézményekben felkészült népművelők szolgálják környezetüket mindenki meglegedésére, nincs dolgunk. Lehetőségeik fejlesztését mindenütt maguk ismerik; azt megkérdeznünk pusztán egy körlevél dolga. Egy, a jövőt szolgáló közösségi művelődési rendszer költségeinek kiszámításakor a rájuk vonatkozó fejlesztési igényt a kívánt összeg egyik elemének tartjuk. Az ellátatlanság oldására kipróbálandó projektek költségeit az országos hiányosságok darabszámával megszorozva a kívánt költségek második eleméhez jutunk. *A kettőt összeadva* kijöhet a megközelítően pontos eredmény. Az, amibe szerte Magyarországon a közösségi művelődés folyamatos lehetőségének biztosítása kerül.

A működési hely, tehát a sokszor emlegetett „tető”; a vélhetően elsősorban önkéntesekből álló helyi *struktúra*; az őket segítő *népművelői* szakértelem; az aktivitásokat helyben tanító *szakértők*; a kistelepeleéseken, a kistérségekben/kistájakon illetőleg a városok perifériáin mindezek együttesével kialakítható közösségi művelődési tevékenységek háttországát jelentő *körzet-központi művelődési házak* és a szisztéma működéséhez elegendő pénz *szükséges, de nem elégséges feltétel* a sikerhez. Mindannyiunknak: nekünk népművelőknek, a mindenütt lévő polgármestereknek és képviselő-testületi tagoknak, a polgármesteri hivatalok köztisztviselőinek, az országgyűlési képviselőknek, a minisztériumok alkalmazottainak és valamennyi civil szervezetben aktív helybelinek *hímnünk is kell* abban, hogy csak így, csak a közösségi művelődés lehetőségeivel, csak mindennek segítségével építhető fel az új Magyarország.

SZERZŐINK

Angyal László 1962-ben született Csengeren. Középszintű tanár, közművelődési előadó. A Kölcsey Ferenc Megyei Közművelődési Intézet Megyei Módszertani Osztályának vezetője.

Ángyán József 1952-ben született Nagyváradon. A mezőgazdasági tudományok kandidátusa. A Szent István Egyetem Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetének igazgatója.

Beke Pál 1943-ban született Budapesten. Népművelő, a Magyar Művelődési Intézet igazgatója.

Czink Judit 1965-ben született Pincehelyen. Művelődésszervező, kulturális menedzser, múzeumpedagógus. A Tolna Megyei Kulturális Intézet vezetője.

Cseke Gyöngyi Mária 1948-ban született Piliscsabán. Népművelő, könyvtáros. A Magyar Művelődési Intézet Szakkönyvtár és Információs Központjának munkatársa.

Dudás Katalin 1969-ben született Budapesten. Szociológus. Tudományos kutató, a Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztályának munkatársa.

Fekete Márta 1960-ban született Nagyváradon. Művészeti menedzser. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának munkatársa, képzőművészeti referens.

G. Furulyás Katalin 1967-ben született Budapesten. Szociológus. Tudományos kutató, a Magyar Művelődési Intézet Kutatási Osztályának munkatársa.

Gábor Klára 1959-ben született Oroszlányban. Tanár, népművelő. A komáromi Csokonai Művelődési Központ igazgatója. Szerkesztője a Komáromi TV-nek, s a Duna TV-nek és az MTV-nek is készített híreket, főleg szlovákiai magyar eseményekről.

Gönczöl Gizella 1956-ban született Budapesten. Könyvtáros, a Magyar Művelődési Intézet Szakkönyvtár és Információs Központjának munkatársa.

Györi Lajos 1954-ben született Szentesen. Fényképész. A Magyar Művelődési Intézet Művészeti Osztályának munkatársa, fotográfiai szaknancsádó.

Hargitai Mária 1953-ban született Budapesten. Könyvtáros, népművelő. A Magyar Művelődési Intézet Szakkönyvtár és Információs Központjának vezetője.

Kereszti Ferenc 1949-ben született Kistarcsán. Közművelődési szakember. A Magyar Művelődési Intézet Szervezetfejlesztési és Önkormányzati Osztályának munkatársa.

Dr. Kocsis Mihály 1946-ban született Kiskunhalason. Filozófiapedagógia szakos előadó. A Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Humán Erőforrás Fejlesztési Intézetének tudományos főmunkatársa.

Dr. Koncz Gábor 1950-ben született Sátoraljaújhelyen. Közgazdász, a Magyar Kultúra Alapítvány igazgatója.

Dr. Kovács István 1945-ben született Budapesten. Történész, műfordító, költő. Az MTA Történettudományi Intézetének munkatársa, a Kortárs versrovatvezetője. 1990-94-ig a varsói nagykövetség kulturális tanácsosa, 2003-ig krakkói főkonzul. 1995-1999-ig a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Lengyel Tanszékének vezetője.

Lukács Mária 1963-ban született Letenyén. Művészettörténész, etnológus. A Magyar Művelődési Intézet horvát szakreferense.

Lukin László 1926-ban született Baján. Zenepedagógus, karnagy, műfordító, előadóművész.

Mátyus Aliz 1948-ban született Zalaivőzön. Író, népművelő, szociológus. A Magyar Művelődési Intézet Szín – Közösségi Művelődés – című folyóiratának főszerkesztője.

Ónodi Gábor 1955-ben született Budapesten. A Szent István Egyetem docense, Környezet- és Tájgazdálkodási Intézetének igazgatóhelyettese, Területi Tervezési Tanszékének vezetője.

Pordány Sarolta 1954-ben született Cecén. Tanár, népművelő, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma Közművelődési Főosztályán vezető főtanácsos.

Szedes Erika 1964-ben született Budapesten. Tanító, könyvtáros. A Magyar Művelődési Intézet Szín című folyóiratának szerkesztőségi titkára.

Szöllősi Eszter 1974-ben született Budapesten. Középszintű tanár, szakfordító és tolmács. A Magyar Művelődési Intézet nemzetközi referense.

Dr. Tanka Endre 1940-ben született Budapesten. Az MTA doktora. A Károli Gáspár Református Egyetem tanszékvezetője.

Tóth Erzsébet 1950-ben született Dunaalmáson. Népművelő, előadóművész, a Magyar Művelődési Intézet művészeti igazgató helyettese.

Trencsényi Imre 1935-ben született Budapesten. Magyar-történelem szakos tanár, dramaturg, újságíró. A Művelődés, népfőiskola, társadalom című szakmai folyóirat szerkesztője.

Turi Gábor 1951-ben született Nyíregyházán. Újságíró, kulturális diplomata, Debrecen alpolgármestere.

Varga Tamás 1974-ben született Budapesten. Angol tanár. A Magyar Művelődési Intézet nemzetközi referense.

Zoltai Márta 1950-ben született Székesfehérváron. Tanár, népművelő, okleveles Európai Unió szakértő. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat felnőttképzési referense.